

ERDŐS ISTVÁN

Pap, katonák, tolvajlások

PAP: Majd huszonöt esztendeje vagyok a falu plébánosa, és vagy két évtizede már kedves csúfnéven emlegetnek itt Kövér Csütörtöknek, mulató papnak. A szőlőhegyen, az én borházamban minden csütörtökön mulatság van, és ha épp egy úrnak, hölgynek csütörtökre esik névnapja, születésnapja, akkor dupla örömmel szól a tánchoz való muzsika, mert ez kövér csütörtök. Hát, innen az én gúnynevem, ahogy már az egész vármegyében ismernek. A furcsa név ellenére hiszek benne, hogy tisztelnek és félnek tőlem a népek, mert hírhedt a szigorúságom, az igazságosságom, és a látó-pap hírem miatt olyannak vélnék, aki látomásaiban magával az Úristennel beszél. A látó-pap hírnevem onnan ered, hogy esztendőkkal ezelőtt az én szavamra megdördült az ég, villámok csapkodtak reánk. Azon a régi csütörtökön a gróf, a környék nagyura is velünk mulatott, és én szóvá tettem neki templomunk rettenetes állapotát, hogy beázik, omladoznak a falak, düledeznek az orgonához vezető lépcsők. Segítsen a gróf úr, hogy rendbe tegyük a templomot. De őneki hiába beszéltem, hiába mutattam le a hegyről a völgybe, a templomra, ő csak széttárta a karját: hol van már a gabona-konjunktúra ideje? Rég volt... Most nincs pénz! Türelemmel kell várakozni jobb időkre... Na, hát akkor, gróf úr – mutattam szigorúan megint a templomra, akkor csapjon bele az istennyila! A mulató népség csodát látott, mert hirtelen nagy fényesség lett, és ahogy én térdre estem ijedtemben, félelmemben, rögvest megdördült az ég, zápor szakadt ránk, és villám csapott a mi templomunkba. Porig égett. A közelben elszállásolt katonákat hiába parancsolták ki a tűzoltásra, mentésre, azok oly ügyetlenséggel tették a dolgukat, hogy templomi bútoraink, zászlóink, kegytárgyaink nagyobb része is elpusztult... Úgy imádkoztam azon az estén az én istenemhez, hogy azért könyörögtem, régi hasonló, fegyvert tiltó imáimat erősítve, ne legyenek a földön katonák... Ne építsenek a határunkba csillagászati sok pénzért lovardát, ahol majd a huszárokat képezik ki a jövődő harcokra...

KATONA: A huszárezredemben nem győztek csudálkozni rajta, hogy a Helytartótanács, a vármegye urai, az én főtisztjeim épp egy felhadna-

gyot neveztek ki a lovardaépítés parancsnokának, és épp engemet, a rossz hírű tisztet. A mulatós-dorbézolót! De azt senki se tagadhatta, hogy én értek legjobban a lovakhoz... Tán épp a legjobb huszár is én vagyok... Öregapám, régi háborúk vitéz őrnagya, aki leginkább csak átkozni szokott gyarapodó adósságaimért, most nagyon büszke rám...

PAP: A szomszéd falu népe többségében evangélikus, ahogyan az én falum színtiszta katolikus volna, ha 10-12 zsidó család nem élne közöttünk a felekezeti színesség olyan tanúiként, akik épp mostanában készülnek saját templomot, zsinagógát építeni. A szomszéd falu papja egy esztendeje meghalt, és az özvegye éppen a napokban üzent értem, hogy szívesen venné, ha meglátogatnám, mert egy igen kényes, titokzatos ügyben kívánná a segítségem kérni. Pap lévén – szerinte – tudnom kell, valóban létezhet-e mennyből jött ember? Ezen nem kellett tűnődnöm, annál inkább azon, hogy vajon ebben az evangélikus faluban miért él tucatnyi igen különös nevű család? A falu egyik kovácsa Csemeri, a másik meg Barika Károly. A falu nótáriusát Tejföl Károlynak hívják. A harangozó Fülemüle Ferenc. Két család is van a zsellérsoron, ahol a családfőt Petrezselyemnek nevezik. A csizmadia neve Cérna Kristóf. A falu csordását Kukorica Péternek hívják... Nem különös?

KATONA: Az én nemes őseimnek éppúgy szent volt az a kard, amely most bársony dísz fölött a szobám falán lóg, mint nekem őrnagy koromban. (Petőfi csak jó pár év múlva tudósít róla, hogy rozsdá marja azt a kardot.) Ez a kard lógott az oldalamon, mikor nemes társaimmal együtt vonulva Győrnél fenyegettük a franciák császárat, Napóleont. Micsoda büszkeséggel, hazafiúi mámorossággal ültem a lovamon gazdagon zsinórozott, zöldbársony huszáruniformisban. Bárcsak az én egyetlen fiam tisztelni tudná ma az apák egykori hősiességét, hazafiságát! (Petőfi ugyancsak jó pár év múlva javasolja majd gúnyosan, hogy tán emlékmű is kellene a sok hős lábának, amely ott úgy futott...) Huszár az én fiam is, de felhadnagy rangjához méltatlanul inkább a kártyának, dorbézolásnak szenteli az életét, mint a szolgálatnak. Hazafiság? Csak azt emlegeti folyton, hogy adjak pénzt neki, mert a rongyos 250 forintos évi fizetéséből nem futja semmire... Ráadásul folyvást botrányokba keveredik. Nyáron a Forróka fürdő orvosát pofozta fel, ősszel egy nagy névnap mulatságon, ahol az egész vármegye előkelősége jelen volt, úgy párbajozott részegségében egy cigány sihederrel, hogy annak a muzsikusk gyerekeknek a nagybögős vonója volt csak a kezében a fiam kardjával szemben. Szerencsére a falu hatalmas termetű

kövér papja átkarolván a fiamat, más tiszturak segítségét kérve megakadályozták a vérontást.

PAP: A katonaság egy része kaszárnyában él, de igen sok katonát beszállásolnak a falu nyomorúságosan szűkös, szegény házaiba. Elgondolható, mennyi baj, tragédia származik az efféle együttlakásokból. Szó nincs róla, hogy vitéz katonáink jó erkölcsűek, istenfélők lennének. Sőt! Még a tisztok is gyakorta úgy vélik, hogy a mundér, a díszes egyenruha viselőjének mindent szabad, amit más embereknek nem. Gróf urunk őszi névnap ünnepségén, a dorbézolós, nagy mulatás éjszakáján a vármegye majd minden meghívott nemes ura betegre itta magát, de a huszártisztok elképesztő önteltséggel még náluk is többet engedtek meg maguknak. Egy felhadnagy kardjával kényszerítette a muzsikáló cigánybandát egy eperfa alá vonulni, és ottan úgy húzni a tánchoz való nótákat, hogy a banda vén cimbalmosa cimbalommal a nyakában felmászik a fára. Felmászott, próbált kapaszkodni is a szerencsétlen, de már a második nótánál lezuhant a fáról. Keze, lába eltört, vérző arccal rimázkodott kegyelemért. A banda prímása csak sópáncodott, de fia, a klarinettás gyerek-ember váratlanul kikapta a nagybőgős kezéből a súlyos vonót, és azzal hatalmasat csapott a részeg felhadnagy homlokára. A vérző katonatiszt kardot rántott, hogy lekaszabolja a muzsikus gyereket. Többedmagammal nagy nehezen megakadályoztuk a további vérontást... A multság gyászos véget ért, a gróf szekerén a cigánybanda hazaindulhatott, és a huszár felhadnagy átkozódva esküdött bosszút...

KATONA: Egykori katonaként úgy érzem, hogy az erkölcsök romlásával, züllésével van a baj, amit éppen azok idéznek elő, akiknek e hazában tisztességből, hűségéből példát kéne mutatniuk. Még ki se hevertük a Berzevitz nevű áltudós Napóleonnal alkudozó alkotmánytervezetének hírét, meg az ország rossz állapotáról, a jobbágyok nyomorúságáról írt hamis tudósítását, máris itt volt bizonyos Stefi gróf lázító irományainak híre. A *Hitel* könyv hazafiatlan okfejtése. Győrnél, egykoron Napóleonnal együtt ott volt a nagy francia író, Stendhal. Ő így írt a mi hazánkról: gyönyörű vidék a hunok földje... dús vetések, pompás szőlők, jó borok... szép csinált utak, és oldalukon nagy pompával, fehérén virágzó gesztenyefák... bájos és fölséges! Kell ennél mutatósabb leírás? Az a baj, hogy a falunk papja nem énvelem ért egyet a haza, a falu, a katonaság dolgaiban, de ő is Stefi grófot isteníti. Mit szeret a nép ezen a kövér papon?

Igaz, annak is gyorsan híre ment, hogyan mentette meg ez a pap a szomszéd falu lelkészének özvegyét egy gonosz, hírhedt rabló fosztogatásától. A Lajtorja nevű lator hónapokon át azzal a beszéddel kopogott be a paplakba, hogy ő egy égből jött ember, akivel a halott pap üzeni tud a mennyek kapujából, ahol bűnei miatt várakoznia kell. Fagyoskodik, küldessék el néki az ilyen és ilyen irhabunda, hogy ne fázzon... Elküldetik. Sok minden mást is elvisz a menyország kapujához a rabló, aki alaposan kitanulja a halott pap egykori titkait, és egyszer azzal a kéréssel lepi meg a papnét, hogy ilyen meg ilyen titkos rejtekhelyről keresse elő az eltitkolt száz forintokat, és a pénz fele most rögvest küldessék el... A papné megtalálta a dugott pénzt, és ekkor kért segítséget a mi papunktól. Kövér Csütörtök ment segíteni, és a rablót legközelebb, ahogy a pénzért ment volna, nem a papné fogadta, de egy hatalmas termetű, erős pap ragadta meg a grabancát a mennyből jött embernek. Pap vagyok, mondta Kövér Csütörtök Lajtorjának, és kétségtelen az illetékességem mennyei dolgokban... Élek is a hatalmasammal, amíg a pandúrok ide nem érnek a paplakhoz... Hát, efféle csodatételek miatt szeretik, becsülik a népek ezt a papot, akit én viszont pokolba kívánnék...

KATONA: Alig múltam 17 esztendő, egy elátkozott őszön bajra bajt, fenyegetésre gyilkos fenyegetést zúdított rám a sors. Először egy huszártiszt ígérte meg, hogy rögvest lekaszabol, ahogy rám talál a rongyos cigány putrinkban, aztán jött valami még rosszabb, amikor közbirtokos nemes urak egész serege esküdött vérbosszút, mondván, hogy a cigányoknak még az írmagiát is kiirtják az egész környéken, mert egy közülük való gonosz, gyilkoló vénember kocsmai verekedésben meghalt egy multság éjszakáján... Nem mondom, hogy ártatlan lettem volna mindezekben, mert hajnalban az őrzőgyilkolászását megakadályozni akarván éppen én vágtam fejbe a nemes urat a klarinettámmal, hogy attól a földre rogyván a kocsmá népe agyonverje. El kellett menekülni a faluból az egész családnak, minden cigánynak. Pusztá földön háltam, düledező borházakban, csőszkunyhókban bujkáltam heteken át. Aztán megszöktem onnan, és Gömör megyéig, Rozsnyó városáig meg sem álltam. A város főterén, az Aranyrózsa fogadó előtt muzsika szólt, verbunkos táncot jártak a legények. Beálltam közéjük, és 17 évemet eltagadva azt állítottam, hogy én már elmúltam húszéves, de semmiféle úti levelem nincsen... Besoroztak. Mert hat láb hat hüvely volt az én magasságom, nemcsak hogy elfogadtak húszévesnek, de a toborzókat vizsgáló sorozókapitány azt mondta rólam

társainak, hogy még testőr is lehetek, amilyen szép szál legényke vagyok. Megkaptam a kétforintnyi foglalópénzemet, a rongyos, szakadt mundéromat, és bakancsos katona lettem. Fél esztendő se telt el a vérbosszú-ígéret óta, és én századommal Bécs városától meneteltem Milánó kaszárnnyája felé. Sose tudtam meg évtizedes katonáskodásom alatt, hogy az engem lekaszabolással fenyegető huszártiszt már Mexikó felé hajózik Fiuméből, mikor én Milánóba érek, mivel elsikkasztván a lovardaépítés sok száz forintját, menekülni kényszerül a törvény elől, a börtön elől... Milánóban egy ősrégi kolostorban volt a laktanyánk. Dermesztő hideg falak közt kezdődött az új életem, de még a rideg-hideg falaknál is ijesztőbb lett nékem a bajtársaim ridegsége, kegyetlen ellenszenvé. Arcomra volt írva, hogy cigány vagyok, úgy bántak velem, mintha leprás volnék. A kázinóban velem senki se koccintott egy jó pohár borral, és sose ülhettem le malmozni, kártyázni társaimmal. Húzódj arrébb, more, folyton így morogtak rám...

PAP: Igen, sokat tűnődtem azon gróf urunk emlékezetes névnapi mulatása után, hogy vajon egy újabb esztendőben mi lehetett a sorsa annak a rokonszenves értelmesnek látszó muzsikus legénykének, aki a banda bőgősének súlyos vonójával kezében merészelt szembeszállni a laktanya hírhedten részeges felhadnagyával? Nem restelltem elszekerezni a cigánybanda falujába, hogy megkérdezzem ott az iskola tanítóját, vajon hány osztályt járt ki az a fiúgyerek? A faluban nem volt iskola, a közbirtokos urak úgy vélekedtek ott, hogy nincs rá szükség, mert a gyerekeik úgyis megöröklik a birtokokat, akkor ugyan minek járnának iskolába? Egy-két gyerek a közeli nagyobb község iskolájába járt, oda is elmentem érdeklődni. A cigánysorról valaki? Ugyan! A muzsikus fiú bizony egyetlen napot sem járt iskolába...

KATONA: Egykori fényes őrnagy rangomhoz méltatlan vádakkal illetnek engem saját falumban, saját nemesi birtokomon. Azt merészeli hírelni, hogy én sok pénzzel, régi bajtársaim segítőkészségével támogattam volna huszártiszt fiam szökését az elkerülhetetlen számonkérések elől. Semmit se tudtam én róla, hogy gyerekelem a fumei kikötőbe tart, hogy onnan hajózzon más földrész felé, Mexikóba. Pénzt meg hogyan is adhattam volna neki, mikor nekem sincs. Ősi birtokom, nemesi fundusom roskadozik a jelzáloghitelek, régi kölcsönök terheitől.

KATONA: Kínlódó, szenvedő katonaéletem volt Milánó városában egy esztendő elmúltával is, pedig akkor hol voltunk még a lövészárkok iszonyatától, az ágyúörgéstől, a mindennapos éhezéstől. A durva, kí-

méltelen kiképzéstől se szenvedtem annyit, mint a mindennapos megaláztatástól. Semmi ember volnék, akin csak átnézni lehet? De hiszen én tízéves koromtól muzsikus vagyok, az is csak érhet valamit. Vettem az ócskapiacra egy törött, szakadt hegedűt, és megreparáltam, felhúroztam. Minden szabad estémben kocsmákba jártam hegedülni. Krajcárokat kerestem csak, de elég lett ahhoz a sok krajcár, hogy egy éven át minden zsoldomat megtakarítsam. Az ezüstpénzt kis bőrzacskóba gyűjtöttem, és esztendő múltán odaálltam a legszigorúbb, legkíméletlenebb strázsamester elé. Itt egy zacskó ezüstpénz, ezen az áron tessék engem tanítani. Írni, olvasni, számolni és németül jól beszélni. Pont téged, te füstös képű cigány, kacagott a káplár, de az ezüstpénzek tekintélyes súlya meggyőzte. Elvállalta. Egy évig tanított. Akkor én Krizs kapitány büszkesége lettem, eldicsekedhettem velem Benedek ezredesnél, lám az ő századában van egy bakancsos baka, aki tud írni, olvasni, számolni. Fél esztendő múltán a zubbonyom hajtókéjére egy parányi fehér-ezüst csillag került, örvezető lettem. De nem a rang volt az igazi öröm, hanem az, hogy egy csapásra én lettem a század legnépszerűbb embere, mindenki barátja. Borozásban a kantinban, a malmozók asztalánál legfontosabb bajtárs lettem, mert egyedül én tudtam levelet írni haza, az otthoniaknak. Anyáknak, szeretőknek, keresztapáknak, régi barátoknak. A külvárosi kiskocsmákban eleinte csak a nótáimat, muzsikámat szerették, de hamarosan engem is megkedveltek, mulatótársuknak tekintettek. De kár, hogy a bécsi császár katonája vagy – mondták –, és hamarosan meg kell ölnünk, rád kell lőnünk, mert igencsak hamar eljön a mi háborúnk ideje a szabad Itáliáért. S az idő hamar el is jött. Milánó lángokba borult. Radechky marsall úgy döntött, hogy minden regimentjével kivonul a városból, mert a gyilkoló utcai harcoknak sok-sok ezer áldozata lett volna az igen rosszul felszerelt lázadók köréből. Volt olyan katona, akinek színházi lomtárból zsákmányolt lándzsa volt a fegyvere. A milánói barátainknak lehetett győzelmet ünnepelni, szabad lesz Lombardia, Itália. De az igazi háború csak ezután kezdődött. Az ágyúdörgés, a lövészárkok, az éhezés háborúja. Csak bizonytalan, kósza hírekből tudtuk, hogy magyar földön is háborúznak Bécs ellen a lázadók...

PAP: Ugyan hogyan volnék az én kedves falumban, ha hónapokon át tucatjával kellett temetnem katonaruhába bújtatott magyar gyerek-embereket? Túl öreg lennék már ahhoz, hogy vigasztaló, jó pap legyek? Hogy okosan prédikáljak a haza szeretetéről? A családok majdani reményeiről? Megküldetett nékem egy paptársam, egy magyar költő iro-

mányának másolata a messzi Gömör vármegyéből... Csak véle keseredhettem. Efféle gyászfekete sorokat olvashattam: ...pap vagyok, az isten meg német, az egekben ma német politika folyik... Még keserűbb panasz így: cifra urak és hölgyek ez országban elegen mondják, hogy a magyar most már legyen német. Vagy emígy: a Duna-parton én vért köptem... Pest német Babilon...

KATONA: Lassan már senki se tudja a falumban, hogy én egykor a haza vitéz őrnagya voltam, és nemesi felkelés hadának élén lovagoltam parancsnoktársammal. Már birtokos nemes társaim is úgy néznek rám, mintha nem is közülük való lennék. A helyzetemet csak nehezíti, hogy legjobb barátomat, a vármegye tekintélyes főadószedőjét, a vármegye ládájának őrizőjét megvádolták. Megvádolták, hogy 1809 és 1839 között, harminc év számadásaiban 43 ezer forint hiány mutatkozik. Engem faggatnak: hol a főadószedő barátod... Én csak azt tudom, hogy minden vagyontát zár alá vették a barátomnak, és hogy a vizsgálat idejére valami Boldva-menti faluba költözött a rokonságához... Nékem azt mondta, hogy ő nem sikkasztott egy krajcárt se, mindennek az oka a devalváció, a pénzromlás, és majd ő bebizonyítja igazát...

KATONA: Ha háború van, egy bakancsos katonának a harc minden poklát el kell viselnie. A lövészárkok földbe ásott lyuk, gödör. Ha esik ránk az eső, nincs védelem, víz és sár talpunk alatt, meg a nyakunkban. Éjszaka jéggé dermed kezünk, lábunk. Csak ködösen látni a távolban az ellenséges lövészárkot, vajon mikor zúdul onnan ágyútűz, gránáteső reánk? Mikor süti ránk puskáját onnan egy-egy mesterlövész? Mindezek mellett még ott a nyomasztó éhezés. A bécsi palotákban lakó főtisztok, hadügyi hivatalnokok trükkös módszerekkel ellopják, elcsalják a katonák élelmezésére szánt tömérdek pénzt. Épp csak ki nem mondják, hogyha nincs mit ennetek, hát lopjatok magatoknak élelmet az ellenséges falvakból. De hát ott állomásozik az ellenség, és mindennütt erős őrségeket állítanak. Némi szerencsénkre leginkább képzetlen katonák vannak az ellenséges sereg rögtönzött táboraiban, mégis igen veszélyes az elszántságuk. Ez valódi ellenséggé teszi őket. Most egy nagyobbacska falu közelében vannak az állásaik, az őrszemeik, a mi táborunk meg a közeli erdőben van. Onnan kell indulnunk éjszaka élelmet lopni. A kertekből krumplit, zöldségeket, a baromfiólakból tyúkot, kacsát, libát kéne zsákjainkba gyömöszölni. Mind a hatunk arcán ördögálarc van, mint kísértetek, úgy lopakodunk a sikeres zsákmányolás felé. Igencsak gazdagnak ígérkezik már a zsákmány, amikor egy

őrszem felfigyel ránk, és már nyúl is puskája után, hogy riassza a tábort. Mind ott pusztulnánk, ha elsüti a fegyvert. Én vagyok hozzá legközelebb. Nehéz zsákomat egy bajtársam vállára lódítom, és gyorsan ölembe kapom a diák-katonát. Kezem a szájára tapasztom, így már alig hallatszik kiáltása. Bajtársak, segítség, engem visz az ördög. Valóban az erdőbe rohanok véle, és örülök, hogy megmenekültünk, nem ébredt fel az ellenséges tábor. Bizony ezen az éjszakán alapoztam meg butácska hírnevemet, hogy én volnék Benedek ezredes legsikeresebb kémje. Az erdőbe hurcolt diák-katona ugyanis tökéletes fülnek bizonyult, mindent tudott az ellenséges állásokról, a stratégiai tervezetekről. Benedek ezredes sátorában úgy dalolt nekünk ez a katona, mint egy dalos madárka...

PAP: Gróf urunk igencsak gonoszkodó szavakkal kért meg rá, hogy mostan én úgy imádkozzak a jó Istenhez az ő egészségének megjavulásáért, mint akinek ki tudja, miféle praktikák nyomán bejárása volna az Úristen fogadóóráira... Gróf urunk azzal tölti napjait, hogy a Forróka fürdő forró iszapjában vagy forró gyógyvizében üldögél, és kemény italozással segítené száműzni testéből a fájdalmakat...

KATONA: Kisebb-nagyobb győzelmeink után, a sikerek örömeire Benedek ezredes úgy határozott, hogy ezredzenekart alakít ki. Az volna a cél, hogy egy szépen muzsikáló zenekar fényes egyenruhában legyen ott a lombardiai városok főterén vasárnap délután. Szóljon a muzsika, hallgassák ezt a népek, és kezdjék végre megszeretni Bécs katonáit. A zenekar megszervezésével az ezredes engem bízott meg. Csináljak egy jó kompániát, és legyek a társulat karmestere. Boldogan nekiláttam az új feladatomnak, otthagyhattam végre a lövészárkokat. Már rég túl voltunk Milánó visszafoglalásán, amikor először eszembe juttatta a jó Isten a lelkem mélyén rejtőzködő régi vágyat: ha Milánóban tudok egy zenekart vezetni, vajon miért ne tudnék az én hazámban, magyar földön egy cigánybandát megcsinálni, irányítani. Magyar cigányprímásnak lenni! Ugy hozta a sors, hogy néhány év múltán, Prága, Vác, Lonsonc nehéz kerülőútjai után Budán, majd Pesten kötöttem ki. Én voltam az obsitos. Fáradhatatlanul gyakoroltam, néha fél éjszakákon át küszködtem, hogy szebben szóljon az a száraz fa... S egyszer csak arra ébredhettem, hogy máris igen-igen megszerették a polgárok, az urak az én 15 tagú, szépen muzsikáló bandámat.

PAP: Hosszú, szenvedésekkel teli hónapok után magához szólította a jó Isten a mi gróf urunkat... Végakarata szerint pompázatos-nagy teme-

tést kell megszerveznem néki, amire majd évekig emlékezni fognak az emberek. A grófi kastély hatalmas udvarkertjének közepén az évszázados vén eperfa alatt álljon a ravatal, és az ország leghíresebb cigányzenekara muzsikálja el ott a gróf legkedvesebb nótáit...

KATONA: Vénségemre örülhetek, hogy jó egészséget adott nékem az Isten, mikor még a gróf urunk is végóráit éli súlyos betegségek miatt. Az is igen nagy öröm nékem, az egykori őrnagynak, hogy a bécsi császár most már megint magyar király is, aki sok-sok zavargás, lázadozás után hajlandó kibékülni a magyarokkal. Isten óvja a mi királyunkat! Éljen soká! Csak megint egy Napóleonnal van bajom énnékem, a harmadikkal, a franciák mostani császárával. Királyunk édes testvéréből, Miksa főhercegből ez a Napoleon mexikói császárt csinált, akit néhány esztendő után kivégeztek a mexikói lázongók. Micsoda iszonyatos tragédia ez! Engem, ugye, személyesen is érint a dolog, mert egyetlen gyermekem sok-sok éve ottan katonáskodik. Azt se tudom ugyan, hogy él-e, hal-e, de az bizonyos, hogy egy Habsburg főherceg, egy mexikói császár agyonlövése nem lehet jó hír az ő számára se...

KATONA: Egy Pál-napi ünnepségen humorista-író barátom, Bernát Gazsi Hegyi Arankát, Jókai Móricot, Sárközi Ferkót, Blaha Lujzikát szólította körém, hogy mi együtt a mulatságban is tudjuk, hogy emlékezni kell. Emlékezni Vojtina Mátyásra, aki harcolt a szabadságháborúban, és az ágyúörgéstől remegő ifjú bajtársait ilyen csodálatos verssorokkal biztatta: ...egy kis halál nem tesz semmit, őseinknek szintén volt... Hát nem nagy költőt veszítettünk el Vojtinával? Ahogy a kacagás elhalt, Jókai Móric komolyra fordította a szót. A művészet igaz csodáját Lujzika teremti meg, estéről estére, amint énekel a Népszínház színpadán. Segítségére van ebben a nótaszerző cigányprímás, aki mutatós, szerethető zenét komponál. Lujzika éneklése, a magyar nóta aranyat ér abban a nehéz küzdelemben, amit azért folytatnánk, hogy a németé lett Budát, Pestet visszavarázsoljuk magyarrá. Ennél nagyobb dicséretet soha, sehol nem érdemeltek ki az én nótáim, az én primásságom. Pedig Lipszétől, Bécstől Londonig és Szentpétervárig elég sokan dicsérgettek. Ha orosz földre készültem, akkor a cár fia, Konstantin nagyherceg intézte az utazásomat, ha meg Londonba, Viktória királynő udvarába, akkor Edward, a trónörökös gondoskodott rólam, a bandámról. De én most éppen szülőföldemre, Nógrádba készülök muzsikálni, egy faluba, ahol egy híres gróftot temetnek. Ottan kell

majd nekem megjelenni a koporsó mellett a bandámmal az úr utolsó kívánsága szerint...

PAP: Tudtam én, hogyne tudtam volna, hogy a gróf, a főurunk temetésére érkező pesti cigánybanda primása nem először fog ott járni a grófi kastély tágas udvarában, ahol majd az évszázados eperfa alatt lesz gyertyákkal körbevéve a pompázatos ravatal. Harminc esztendőnél is több idő elszállt már azóta, hogy a gróf egy névnapi ünnepe ezen udvaron majdhogynem egy gyerekeMBER muzsikus halálával végződött. A 16 esztendőös cigány fiú mintha klarinettás lett volna édesatyja bandájában? Egy részeg huszártiszt akarta őt kardjával lekasabolni. Vajon akkor, azon az iszonyatos hajnalon miért éreztem én különös rokonszenvet egy ismeretlen fiúcska iránt? Miért láttam a tekintetéből, az elszántságából, hogy intelligens, értékes emberke? Holott, mint később kiderült, soha, egyetlen napot se járt iskolába...

KATONA: Tudtam én, hogyne tudtam volna, hogy én már egyszer jártam ott azon a nógrádi grófi birtokon, ahol éppen most temetésen kell muzsikálnom. Mintha egy igen-igen erős, kövér pap mentette volna meg akkor, ott az életemet. Évtizedek múltán most ez a kövér falusi pap fogadott, és pontosan ugyanolyan volt, mint az én gyerekkoromban, pedig kétségtelenül vagy 30–35 esztendőt kellett volna öregednie. Láthatóan ő is emlékezett rám, de nyoma sem volt mégsem egy csepp vendégszeretetnek vagy szívélyességnek sem a szavaiban. Azzal kezdte, hogy az én díszruhámról azonnal szedjem le a féltucatnyi fényes kitüntetésem, ha a temetésen muzsikálni akarok... A gróf, akit mostan temetni fognak, nem szerette a bécsi császárt, és ahogyan ő, úgy az egész családja, famíliája gyűlöli, megveti Ferenc Józsefet. Ha kibékült Magyarországgal, ha nem. Nem lehet ezen a temetésen az általa adományozott fényes katonai kitüntetésekkel odaállni a koporsó mellé. Nem vitázhattam a pappal, de én nem vettem le ünnepi dolmányomról a király, az orosz cár kitüntetéseit, hanem a temetésen csak egyetlen hófehér ingben álltam a muzsikusbandom élére.

PAP: Megértette ez a muzsikus, az egykori lombardiai háborúk hőse, hogy én földön túli nagy-nagy indulattal gyűlölöm a háborút. A jó Isten hű papi szolgálatom ellenében majd megbocsátja tán nékem ezt a gyűlöletet. Az úr teremtménye, az ember nem háborúzni, gyilkolni született a földre. Mégis, hogy nemzetünk koszorús költőjét idézzem, az emberiség története vérfolyam... S a vérfolyam partjainál ott virít századokon át az emberi kapzsiság, aljasság, csalárdság, tolvajlás. Tró-

ja! A Római Birodalom iszonyatos gazságai! A honfoglaló magyarok úgynevezett kalandozásai! A korai magyar királyok hitszegései, testvérháborúi. A kereszties hadak zsidógyilkolásai. A török, a tatár! A vallásháborúk ártatlan áldozatainak sokasága! Mindez miért? Miért? S ne hogy hihető legyen a csalfa remény, hogy a jövő századok a békekesség világát hozzák. Nem! Gyötrelmes látomásaimból én látni vélem a jövőnket. A fegyverek fenyegetése, az esztelen hadi készülődés nemcsak megmarad, de jól látható nemtelen versengéssé aljasul. Hadi gépezetek sokasága jár a földeken, és később még a levegőben is. Irdatlan pusztításra képesek. Mint a mesék tűzokádó sárkányai, úgy fújják a lángokat, és újmódi bombák képesek romba dönteni minden emberi lakhelyet. Még egy templomot is. Nem jut eszébe sem szegénynek, sem gazdagnak, hogy ezek a hadi szerkezetek töméntelen sok pénzbe kerülnek. A fegyverek árának mértékét nem tudhatom pontosan, csak sejtelmeim vannak, hogy kevés volna hozzá az ország egyévi gabona-termése. A hatalmas pénzeknek ezer helye volna: iskolák, ispotályok düledeznek, egyik-másik szinte a vármegye szégyene. De mindez nem számít, és még olyan országok is fegyverek új nemzedékeire költik pénzüket vagy kölcsönpénzüket, ahol az emberek éheznek a nagy szegénységben, és a gyermekek mezítláb járnak. A csodaszámba menő fegyverek piacain egyetlen évtized alatt milliárdok cserélnek gazdát, és a fegyverbeszerző ügyes emberek rendszerint még milliókat el is lopnak az üzletkötések során. Megállíthatatlan lenne ez a terjedő örület? Egész az apokalipszisig folytatódik? Én közel nyolcvan esztendőös falusi pap vagyok, kétségtelenül súlyos egyéniség, de az imáim éppúgy semmit nem érnek, mint indulataim. Nem sokat számít, mit prédikálok fiatal életek védelmében... De mégis... Hinni kéne valami egészséges változásban... Folyton társakat keresnék magam mellé a békekességért szólni, prédikálni... Vagy akár a békekességért énekelni? Muzsikálni?

KATONA: Én nem tudok prédikálni. Hiába is beszélnék róla, hogy uniformisban én is gyűlöltem a lövészárkokat... Én csak muzsikálni tudok... Igen jó, ha szép muzsikára, egymásba kapaszkodva táncolnak az emberek...